

Михайлов Н. С.,

здобувач кафедри цивільного права № 1
Національного юридичного універси-
тету імені Ярослава Мудрого

ОДНОСТОРОННІЙ ПОРЯДОК ЗАСТОСУВАННЯ – ВИЗНАЧАЛЬНА ОЗНАКА МІР ОПЕРАТИВНОГО ВПЛИВУ

Міри оперативного впливу в науці цивільного права характеризують-
ся як передбачені законом або домовленістю сторін дії кредитора щодо
односторонньої зміни умов договору або відмови від його виконання
у зв'язку із допущеним порушенням обов'язків боржником.

З наведеного визначення випливає їх визначальна особливість – одно-
сторонній порядок застосування, яка характеризується наступним.

По-перше, застосування такого способу захисту своїх цивільних прав не передбачає отримання згоди на це контрагента, який допустив порушення зобов'язання.

Так, наймодавець має право відмовитися від договору найму і вимагати повернення речі, якщо наймач не вносить плату за користування річчю протягом трьох місяців підряд. У разі відмови наймодавця від договору найму договір є розірваним з моменту одержання наймачем повідомлення наймодавця про відмову від договору (ст. 782 ЦК України).

По-друге, застосування мір оперативного впливу відбувається без звернення до будь-яких юрисдикційних органів за дозволом або погодженням для їх застосування в позасудовому порядку безпосередньо стороною зобов'язання, на відміну від мір цивільно-правової відповідальності, застосування яких передбачає звернення до суду або згоду самого боржника сплатити штраф, пеню, відшкодувати збитки тощо.

Право застосовувати міри оперативного впливу (відмовитися від договору у повному обсязі або частково) в односторонньому порядку, без звернення до суду надано, наприклад: замовнику, якщо підрядник своєчасно не розпочав роботу або виконує її – настільки повільно, що закінчення її у строк стає явно неможливим, замовник має право відмовитися від договору підряду та вимагати відшкодування збитків (ст. 849 ЦК України); покупцю, у випадку коли продавець передав товар в асортименті, який не відповідає умовам договору купівлі-продажу, покупець має право відмовитись від прийняття і оплати, а якщо він уже оплачений, – вимагати повернення оплаченої за нього грошової суми.

Використання мір оперативного впливу не пов'язане із застосуванням державного примусу. Так, міри оперативного впливу цивільно-правового характеру застосовуються до порушника цивільних прав та обов'язків контрагентом, який не має по відношенню до іншої сторони будь-яких адміністративних або владних повноважень.

В той же час, закон не обмежує право боржника на оскарження їх застосування, у випадку зловживання або неправомірного їх використання кредитором, в судовому порядку.

Необхідно зазначити, що міри оперативного впливу можуть застосовуватись не тільки однією особою (хоча це має місце частіш за все), але і декількома суб'єктами. Наприклад, у зобов'язаннях з активною множиною осіб. З цієї точки зору, як зазначає В. П. Грібанов, застосування мір

оперативного впливу в кожному конкретному випадку є передбачене законом суб'єктивне цивільне право управомоченого контрагента.

Застосування мір оперативного впливу виступає одностороннім правочином, оскільки повністю відповідає визначенню, закріпленому у ст. 202 ЦК України, відповідно до якого одностороннім правочином є дія однієї сторони, яка може бути представлена однією або кількома особами, спрямоване на набуття, зміну чи припинення цивільних прав і обов'язків.

Проте слід зазначити, що випадки коли закон допускає відмову від договору «в будь-який час», тобто незалежно від порушення договору іншою стороною, відмову від виконання договору необхідно розуміти як спосіб одностороннього припинення зобов'язання, а не як міру оперативного впливу. Так, договором доручення довіритель або повірена особа можуть в будь-який момент відмовитись від договору. Це право на відмову від договору не пов'язано з порушенням умов договору іншою стороною, а випливає з фідуціарного характеру доручення.

Односторонній порядок застосування мір оперативного впливу дозволяє розглядати останні в якості способів самозахисту прав кредитора у договірних зобов'язаннях.